

<http://www.tayjournal.com>

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tayjournal>

Analyzing the Relationship Between the Conscious Consumerism Levels of the 8th Grade Students and Their Environmental Attitudes

 Figen Çelebi, Corresponding Author

Pamukkale University, Institute of Educational Sciences, Social Studies Education,
Turkey

figen.89celebi@hotmail.com

Orcid ID: 0000-0003-0067-469X

Article Type: Research Article

Received Date: 28.02.2022

Accepted Date: 30.06.2022

Published Date: 30.06.2022

Tr/En: Tr

Plagiarism: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software

Citation: Çelebi, F. (2021). Analyzing the relationship between the conscious consumerism levels of the 8th grade students and their environmental attitudes. *Türk Akademik Yayınlar Dergisi (TAY Journal)*, 6(1), 50-76.

Abstract

The purpose of this study is to analyze the relationship between the conscious consumption levels of the 8th grade students and their attitudes towards the environment. The sample of the study, in which the correlational survey model is used, is composed of 825 students with the method of cluster sampling. The data of the study are collected by means of Conscious Consumption Level Scale, Environmental Attitude Scale and Personal Information Form. Unpaired t-Test, One Way Analysis of Variance (One- Way ANOVA) and Simple Linear Regression Analysis technics are used in the analysis of the sub-problems of the research. When the results of the research are examined, the conscious consumption levels and environmental attitudes of the students are seen to be at good level. It is observed that the conscious consumption levels and environmental attitudes of the students show a significant difference in accordance with the variables of pocket money saving, academic success, time spared for watching television and the socio- economic environmental variables of the related schools. With regard to the last sub-problem of the research, it is determined that the environmental attitudes of the eighth grade students predict their conscious consumption tendencies. It is concluded that 12% of the total variance regarding conscious consumption tendencies are explained with the environmental attitudes.

Keywords: Conscious consumerism, environmental attitudes, secondary students.

Extended Summary

Introduction

Conscious consumerism and attitude towards the environment are generally consistent and interrelated issues. Although this relationship has been studied well in terms of adults, it is seen that a limited number of studies investigate the levels of conscious consumerism among secondary school students and their attitudes towards the environment, what sort of a relationship is found between these two issues, and whether attitude towards the environment affects the tendencies and behaviors of conscious consumerism. This study is therefore thought to contribute to filling the gap in the relevant literature. There is a need for this kind of relational analyses that will also elicit some inferences about the function of education. In line with these inferences, the present study aimed to reveal the relationship between conscious consumerism and attitude towards the environment by investigating the levels of conscious consumerism and environmental attitudes of eighth grade students through a set of variables. Answer was sought to the question "How is the relationship between the eighth grade students' levels of conscious consumerism and attitudes towards the environment?"

Methods

In accordance with the aim of the research, we used predictive correlational research design as one of the quantitative research methods. The participants consisted of eighth grade students receiving education at public secondary schools (78 schools) in the 2018-2019 academic year in the central districts (Pamukkale and Merkezefendi) of Denizli province. The sample of the research was formed through a two-stage cluster sampling method depending on the participants. A total of 825 students accordingly constituted the sample of the research.

The research involved a three-part scale including Personal Information Form, Conscious Consumerism Scale (Sağlam, 2010a), and Environmental Attitude Scale (Özdemir-Özden, 2011). Independent Samples t-Test, One-Way ANOVA and Simple Linear Regression Analysis were used to interpret the data collected within the scope of the research.

Results

The arithmetic mean of the scores on the Conscious Consumerism Scale indicates that the participant students often have conscious consumer behaviors. Regarding the level of conscious consumerism according to pocket money savings, a significant difference was found in favor of the students who save their pocket money. The levels of conscious consumerism among students show a significant difference according to their academic achievement, and this significant difference is in favor of those with higher academic achievement. The levels of conscious consumerism among students show a significant difference according to television watching frequencies, and this significant difference is in favor of those who spend less time watching television (0-30 minutes). It was found that the levels of conscious consumerism levels show a significant difference according to the socio-economic environment in which the schools are located, and that the significant difference is in favor of those in a medium socio-economic environment.

The arithmetic mean of the overall student scores on the Environmental Attitude Scale was at the level of "I agree". Regarding their attitudes towards the environment according to pocket money savings, a significant difference was found in favor of students who save their pocket money. Attitudes towards the environment show a significant difference according to students' academic achievement, and this significant difference is in favor of those with higher academic achievement. Attitudes towards the environment show a significant difference according to television watching frequencies, and this significant difference is in favor of those who spend less time watching television (0-30 minutes). It was found that attitudes towards the environment show a significant difference according to the socio-economic environment in which the schools are located, and that the significant difference is in favor of those in a medium socio-economic environment.

It was concluded that the environmental attitude of eighth grade students is a significant predictor of their levels of conscious consumerism and that 12% of the total variance regarding the levels of conscious consumerism is explained by environmental attitude.

Discussion and Conclusion

It was found that the students participating in the research often exhibit conscious consumer behaviors according to the arithmetic mean of their scores on the Conscious Consumerism Scale. This level can be increased to a higher level by attaching more importance to conscious consumerism in curricula and schools. Sert (2002) concluded that 76.8% of the students in the sample group need consumer education and that this education should be delivered in a unit in appropriate courses, in television broadcasts and as a separate course.

With regard to students' levels of conscious consumerism, a significant difference was found in favor of those who save pocket money. Uyanık (2015) revealed that students who save their pocket money take on more responsibility in money-related issues and, accordingly, have better knowledge about money. Ünay (2012) found that students who save their pocket money are more conscious about consumption. Horan (2005) stated that children will learn patience, discipline and money management skills better by saving money. The fact that children shop with their pocket money may experience the consumption behavior tangibly and draw their own

limits in consumption behavior. According to another result of the study, a significant difference was found in favor of students with high academic achievement (85-100). These students can better transfer the knowledge they have learned in school about consumerism to daily life. According to another result, a significant difference was found in favor of students who watch less television (0-30 minutes). Moschis (1985) stated that television brought the concept of consumerism in children, especially through advertisements. Finally, a significant difference was found in favor of students receiving education in schools in a medium socio-economic environment. This finding may be explained by the fact that schools with a medium socio-economic level are located in the city center of Denizli, and there are more businesses where students in these schools can exhibit consumption behavior.

It was found that the student scores of attitude towards the environment were in the range of "I agree". Aslan et al. (2008), Aydın and Çepni (2012), Kahyaoğlu and Özgen (2011), Sönmez and Yerlikaya (2017) also concluded that student scores of attitude towards the environment were at positive levels.

Concerning the scores of attitude towards the environment, a significant difference was found in favor of students who save pocket money. It is likely that these students think more environmentally and prefer eco-friendly products when shopping with their pocket money. According to another result of the study, there was a significant difference in favor of students with high academic achievement (85-100). It can be said that students with high academic achievement have more positive attitudes towards the environment, and there is a relationship between affective characteristics and success. According to another result, a significant difference was found in favor of students who watch television less (0-30 minutes) than others. Even if it is for a short time, children's watching environmental programs may have a positive effect on their attitudes towards the environment. Asmaz (1990) stated that documentary and ecological television programs prepared by voluntary and official organizations related to environmental education will have a positive effect on children's environmental attitudes. Finally, a significant difference was found in favor of students in schools with medium socio-economic status. Sadık and Sarı (2010) emphasized that socio-economic environment in which the school is located is important for student attitudes towards the environment. They stressed that the school's technical facilities, campus and how much importance it attaches to environmental issues can affect attitudes towards the environment in a positive or negative way.

It was found that environmental attitude accounts for 12% of conscious consumerism. Considering that there are other factors affecting conscious consumerism, the fact that 12% of conscious consumerism is explained by environmental attitude is remarkable.

Recommedations

1- The students who participated in the research were found to have conscious consumer behaviors most of the time. It can be increased to a higher level by attaching more importance to conscious consumerism in curricula and schools.

2- The relevant curricula should be developed with an eye on improved attitudes towards the environment, because attitude towards the environment emerges as a factor that predicts conscious consumer behavior.

<http://www.tayjournal.com>

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tayjournal>

8. Sınıf Öğrencilerinin Bilinçli Tüketici Düzeyleri ile Çevreye Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

 Figen Çelebi, Sorumlu Yazar

Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Eğitimi, Türkiye
figen.89celebi@hotmail.com

Orcid ID: 0000-0003-0067-469X

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 28.02.2022

Kabul Tarihi: 30.06.2022

Yayınlanma Tarihi: 30.06.2022

Tr/En: Tr

İntihal: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Atf: Çelebi, F. (2022). 8. sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketici düzeyleri ile çevreye yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Türk Akademik Yayınlar Dergisi (TAY Journal)*, 6(1), 50-76.

Özet

Bu çalışmanın amacı, sekizinci sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketicilik düzeyleri ve çevreye yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi incelemektir. İlişkisel tarama modelinin kullanıldığı araştırmanın örnekleme, küme örnekleme yöntemiyle seçilen 825 sekizinci sınıf öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırmanın verileri Bilinçli Tüketicilik Düzeyi Ölçeği, Çevresel Tutum Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmanın alt problemlerinin çözümlenmesinde bağımsız örneklemler t-testi, Tek Faktörlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) ve Basit Doğrusal Regresyon Analizi tekniklerinden yararlanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında, öğrencilerin bilinçli tüketicilik düzeyleri ve çevreye yönelik tutumları yüksek düzeydedir. Öğrencilerin bilinçli tüketicilik düzeyleri ve çevreye yönelik tutumlarının; harçlık biriktirme, akademik başarı, televizyon izleme süresi ve okulların bulunduğu sosyo-ekonomik çevre değişkenlerine göre anlamlı bir fark gösterdiği anlaşılmıştır. Araştırmanın son alt problemine göre, sekizinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının bilinçli tüketicilik düzeylerini anlamlı şekilde yordadığı saptanmıştır. Bilinçli tüketicilik düzeylerine yönelik toplam varyansın %12'sinin çevresel tutum ile açıklandığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bilinçli tüketicilik, çevreye yönelik tutum, ortaokul öğrencileri.

Giriş

İnsanların tüketici olarak istek ve ihtiyaçlarına karşılık, dünya üzerindeki doğal kaynaklar oldukça sınırlıdır. Ancak günümüzün tüketicileri, çok çeşitli mal ve hizmetlerle karşı karşıya kaldığından dolayı, bilinçli bir şekilde tüketim yapmakta oldukça zorlanmaktadır. Ayrıca tüketiciler, her geçen gün daha da gelişen pazarlama faaliyetleri ve reklamların etkisiyle aşırı tüketime teşvik edilmeye çalışılmaktadır. Bunun sonucunda, dünya üzerinde ilerleyen dönemlerde büyük ve önlenmesi güç olan problemlerin ortaya çıkması da muhtemeldir. Tüketim sürecinde sağlıklı kararlar almak için bireyler, bilinçli tüketici ve bilinçli tüketim kavramlarıyla iç içe olmalıdır (Karsu, 2013). Bilinçli tüketici; ürün veya hizmet satın alırken ihtiyaçlarını göz önünde tutan, alışveriş sürecinin nesnesi değil öznesi olduğunun farkında olan, bütçesine göre alışveriş yapan, ürün alırken; güvenli, sağlıklı, kaliteli ve çevreci olanı seçen, ayıplı mal ve hizmete tepki gösteren kişidir (Hekimci, 2003). Ayrıca bilinçli tüketici, yaptığı tüketimin kendisini, toplumu ve dünyayı etkileyeceğinin farkında olan kişidir (Kozinets ve Handelman, 2004). Bilinçli tüketim ise, tüketicinin akıl ve bilinç odaklı gerçekleştirdiği tüketim davranışıdır ve aynı zamanda tüketici olarak sahip olduğu hakların bilincinde, çevreye ve topluma karşı sorumluluk duygusu ile tüketimi gerçekleştirmesidir (Özbölük, 2010). Gelecekte iyi bir yaşam kalitesine sahip olmak için, bugün kaynakların bilinçli kullanılması ve temel gereksinimlerin buna göre giderilmesi son derece önemlidir (Tanrıverdi, 2009).

İnsan, geçmişten bugüne kadar geçen zaman içinde en fazla çevresiyle etkileşim kurmuştur. Dolayısıyla yaşadığı çevreyi olumlu veya olumsuz yönde etkilemiş, etkilerinin karşılığını da almıştır. Olumsuz çevre tutumlarından kaynaklanan çevre sorunları, önceleri sadece etkiledikleri bölgeler ile sınırlı karılırken, bugün neredeyse tüm insanlığı etkileyecek küresel bir boyuta ulaşmıştır (Bozkurt ve Koray, 2002). Nitekim çevreden olumlu etkiler almak için, çevreye yönelik tutumların olumlu olması gerekmektedir. Çevrenin korunması ve canlı yaşamındaki fonksiyonuna ilişkin olumlu duygu, görüş ve davranışların tümü çevreye yönelik olumlu tutumu oluşturur (Türküm, 1998). Buna göre çevre tutumu, sorunların çözümünde insanların çevreye yararlı olacak davranışlarındaki tavır ve düşüncelerdir (Uzun, 2007). Peer,

Goldman ve Yavetz'e (2007) göre çevresel farkındalığın ve çevre konularına aktif katılımın sağlanması için bireylerin tutum, kişisel sorumluluk ve kontrol mekanizmalarının geliştirilmelidir. Çevreye yönelik gelişen olumlu tutumlar çevre farkındalığının oluşmasına katkıda bulunacaktır (Erten, 2012).

Günümüzde küreselleşme ile birlikte, ortak bir üretim ve tüketim modeli oluşmuş ve bu model içerisindeki pazar yapısı ile gelişen pazarlama faaliyetleri, tüketicilerin davranışlarında çevreye karşı sorumlu ve etik davranmalarının önüne geçmiştir (Pınarcı, 2007). Dolayısıyla tüketiciler, tüketim davranışı gösterirken çevreye karşı sorumsuzca davranarak arkalarında geleceğe yönelik olumsuz etkiler bırakmaktadır. Oysa bilinçli bir tüketici; bir malı satın alırken, kullanırken ve de kullandıktan sonra ihtiyaç, olanak ve çevreyi koruma kaygıları arasında denge kurabilen kişidir (Arıkan ve Odabaşı, 1992). İnsanların tüketim davranışı gösterirken, çevre ile kurduğu dengeyi koruması ve bunu yaşam biçimi haline getirmesi gerekmektedir. Davranışların yaşam biçimi haline gelmesi, ancak çocukluktan itibaren süren bir eğitim yoluyla sağlanabilir.

Özellikle son zamanlarda çocukların, toplum içerisinde belli bir gruba ait olma düşüncesiyle yaptıkları tüketimin çevreye duyarlı tüketicilik kalıbından uzak olduğu görülmüştür (Karaman Kepenekçi ve Ökdem, 2013). Bu sebeple eskiye göre, tüketim yaparken çevreyi düşünen çocuklar yetiştirmek daha önemli hale gelmiştir. Çünkü bugünün çocukları, kendileri için yaptıkları tüketim ile birlikte ebeveynlerini ve akranlarını da yönlendirmeye başlamıştır (Bozyiğit ve Karaca, 2014). Böylelikle çocuklar, özel bir tüketici grubu oluşturmuş ve şimdiden geleceğe yön verir hale gelmiştir (Ersoy ve Sariabdullaoglu, 2008). Özellikle de öğrencilerin iyi bir tüketici olarak; tüketim, para yönetimi, tüketici hakları, reklamlar, markalar ve çevre konularında eğitilmeleri gelecek için önemli olacaktır (Nazik ve Bayazit, 2004). Bu noktadan hareketle çocukların, çevreye karşı olumlu tutum geliştirmiş, çevresel vatandaşlık davranışları gösteren bilinçli birer tüketici olarak yetiştirilmesindeki en büyük görevin örgün ve yaygın eğitim kurumlarına düştüğü söylenebilir. Buna göre, 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun'un (2013) Tüketicinin Bilgilendirilmesi başlığı altında yer alan 59. Maddesine göre; tüketicinin eğitilmesinden örgün ve yaygın eğitim kurumları sorumlu tutulmuş ve bu kurumların ders programlarının Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu sayede öğrencilere; günlük hayatta karşılaşılabilecekleri ekonomik problemleri çözebilmeleri için bilinçli tüketicilik becerilerinin kazandırılması, kaynakların sınırlı olduğunu bilerek istek ve ihtiyaçların arasındaki farkı ayırt edebilmeleri, çevreye yönelik bilgi düzeylerinin artırılması ile çevreye karşı olumlu tutum geliştirmeleri, çevreyi koruyan ve geliştiren bireyler olmaları yönünde davranışlar kazandırılması amaçlanmıştır. Kısacası, geleceğin nesli olan çocuklar, bugün tüketmiş oldukları mal ve hizmetlerle hakkı olan sağlıklı bir çevreyi aslında kendileri oluşturacaktır (Surlu, 2003).

Bu araştırmada veriler, sekizinci sınıf öğrencilerinden toplanmıştır ve bu öğrencilerin buldukları yaş grubu Piaget'in bilişsel gelişim evrelerinden soyut düşünme evresine tekabül etmektedir. Özellikle 11-18 yaş grubunu ele alan bu evrede çocuk, soyut problemleri kendisi çözebilir hale gelmiştir (Piaget, 2004). Martin ve Olivia'nın (2001) yaptıkları çalışma sonucunda da, çocukların ön ergenlik evresine girmesiyle birlikte; mallara sahip olma durumunu, tasarrufun önemini ve yaptıkları tüketimin çevreye olan etkisini öğrenebilecekleri belirtilmiştir. Bunun sonucu olarak çocukluk ve gençlikte edinilen tecrübelerin, yetişkinlik dönemi davranış ve

düşünme kalıplarını etkileyeceği göz önüne alınmalıdır. Araştırma, sekizinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının bilinçli tüketiciilik düzeylerini yordayıp yordamadığını belirleyerek ilgili bakış açısı ve davranış örüntülerinin bu yaşlarda oluşup oluşmadığına yönelik bir geri bildirim sunması açısından önemli görülmektedir.

Araştırma konusu ile ilgili literatür incelendiğinde, öğrencilerin bilinçli tüketiciilik düzeylerini ölçen çalışmalara rastlanılmıştır (Akyüz, 2009; Alimcan, 2018; Altıok, 2010; Ersoy ve Nazik, 2006; Malbeği, 2011, Özkaya, 2013; Polat ve Ünişen, 2016; Sağlam, 2010b; Sert, 2002; Uyanık, 2015; Ünay, 2012). Bu çalışmaların bir kısmında öğrencilerin, bilinçli tüketiciilik düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir (Polat ve Ünişen, 2016; Sağlam, 2010b; Uyanık, 2015). Ayrıca bazı çalışmalarda da bilinçli tüketiciiliğin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiği saptanmıştır (Akyüz, 2009; Altıok, 2010; Ersoy ve Nazik, 2006; Malbeği, 2011). Genel olarak bu anlamlı farkın kız öğrenciler lehine olduğu görülmüştür. Ersoy ve Nazik (2006) yaptıkları çalışmada anne-baba eğitim düzeyi ile bilinçli tüketiciilik arasında anlamlı bir fark olduğunu tespit etmişlerdir. Uyanık (2015), çalışmasında harçlık biriktiren öğrencilerin, biriktirmeyenlere göre bilinçli tüketiciilik puanlarında anlamlı bir fark olduğunu belirlemiştir. Konuyla ilgili diğer çalışmaların bir kısmı da çocukların çevreye yönelik tutumlarını ölçen çalışmalardan oluşmaktadır (Aslan, Cansaran ve Uluçınar-Sağır, 2008; Atasoy ve Ertürk, 2008; Aydın ve Çepni, 2012; Balcı-Çetin, 2012; Beldağ ve Nalçacı, 2011; Çelikbaş, 2015; Değirmenci, 2013; Gök ve Afyon, 2015; Gökçe, Kaya, Aktay ve Özden, 2007; Kahyaoğlu ve Özgen, 2011; Koruoğlu, 2013; Sönmez ve Yerlikaya, 2017; Uzun, 2007; Ünal, 2011; Yaşaroğlu ve Akdağ, 2013; Yücel-Özata, Özkan, Güngör ve Özer-Zeren, 2016; Zengin ve Kunt, 2013). İncelenen araştırmaların çoğunda, öğrencilerin çevreye yönelik tutum puanlarında cinsiyet faktörüne göre anlamlı bir fark gösterdiği görülmüştür. (Atasoy ve Ertürk, 2008; Aydın ve Çepni, 2012; Beldağ ve Nalçacı, 2011; Çelikbaş, 2015; Değirmenci, 2013; Gök ve Afyon, 2015; Gökçe ve diğerleri., 2007; Kahyaoğlu ve Özgen, 2011; Sönmez ve Yerlikaya, 2017; Uzun, 2007; Ünal, 2011; Yaşaroğlu ve Akdağ, 2013; Yücel-Özata ve diğerleri., 2016; Zengin ve Kunt, 2013). Anlamlı fark kız öğrenciler lehinedir. Öğrencilerin akademik başarısına göre çevreye yönelik tutum puanlarına bakıldığında Gökçe ve diğerleri (2007) çalışmalarında anlamlı bir farka rastlanılmıştır. Diğer bir değişkene göre çevreye yönelik tutum puanlarında anne-baba eğitim düzeyinin anlamlı fark oluşturduğu birçok araştırmaya rastlanılmıştır (Aslan ve diğerleri., 2008; Değirmenci, 2013; Gök ve Afyon, 2015; Koruoğlu, 2013; Yücel-Özata ve diğerleri., 2016). İncelenen araştırmaların çoğunluğunda çevreye yönelik tutum puanlarının yüksek olduğu görülmüştür (Aslan ve diğerleri., 2008; Aydın ve Çepni, 2012; Balcı-Çetin, 2012; Gök ve Afyon, 2015; Gökçe ve diğerleri., 2007; Kahyaoğlu ve Özgen, 2011; Sönmez ve Yerlikaya, 2017; Yücel-Özata ve diğerleri., 2016).Bilinçli tüketiciilik ve çevreye yönelik duyarlılık genellikle birbirini destekleyen ve ilişkili olarak ele alınan konulardır. Bu ilişki yetişkinler açısından yeterince incelenmekle birlikte yapılan çalışmalarda ortaokul kademesindeki öğrencilerin bilinçli tüketiciilik düzeyleri ile çevreye yönelik tutumlarının birlikte ele alındığı, bu iki konu arasında nasıl bir ilişki olduğu ve çevreye yönelik tutumun bilinçli tüketiciilik eğilim ve davranışlarını etkileyip etkilemediğini inceleyen araştırmaların oldukça sınırlı olduğu görülmüştür. Bu araştırma ile, ilgili literatürdeki boşluğun doldurulmasına katkı sağlanacağı öngörülmektedir. Eğitimin işlevi hakkında da çıkarımlar yapılmasını sağlayacak bu tür ilişki analizlere ihtiyaç vardır. Tüm bu çıkarımlar sonucunda yapılan araştırma ile; sekizinci sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketiciilik düzeyleri ile çevreye yönelik tutumları, çeşitli

değişkenler açısından incelenerek bilinçli tüketicilik ile çevreye yönelik tutum arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Sonuç olarak yapılan araştırmada “Sekizinci sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketicilik düzeyleri ve çevreye yönelik tutumları arasında nasıl bir ilişki vardır?” probleminin cevabı aranmıştır. Araştırmanın temel problemine uygun olarak oluşturulan alt problemler ise şu şekildedir:

Sekizinci sınıf öğrencilerinin;

1. Bilinçli tüketicilik düzeyleri nedir?
2. Bilinçli tüketicilik düzeyleri harçlık biriktirme durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
3. Bilinçli tüketicilik düzeyleri akademik başarılarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
4. Bilinçli tüketicilik düzeyleri gün içinde televizyon izleme sürelerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
5. Bilinçli tüketicilik düzeyleri okulların bulunduğu sosyo-ekonomik çevreye göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
6. Çevreye yönelik tutumları ne düzeydedir?
7. Çevreye yönelik tutum düzeyleri harçlık biriktirme durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
8. Çevreye yönelik tutum düzeyleri akademik başarılarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
9. Çevreye yönelik tutum düzeyleri gün içinde televizyon izleme sürelerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
10. Çevreye yönelik tutum düzeyleri okulların bulunduğu sosyo-ekonomik çevreye göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
11. Çevreye yönelik tutumları, bilinçli tüketicilik düzeylerini anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

Yöntem

Yapılan araştırmada, sekizinci sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketicilik düzeyleri ve çevreye yönelik tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Daha sonra ise, sekizinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının bilinçli tüketicilik düzeylerini anlamlı şekilde yordayıp yordamadığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırma Deseni

Araştırmanın amacına uygun olarak, nicel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Nicel araştırma, değişkenler arasındaki ilişki yapılarını sayısal verilerle ortaya koymak amacıyla yapılır. Tüm bunlara bağlı olarak araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden, yordayıcı korelasyonel araştırma deseni kullanılmıştır. Yordayıcı korelasyonel araştırmada, değişkenler arasındaki ilişki incelenir ve değişkenlerden birinin diğerini yordayıp yordamadığı tespit edilir (Büyüköztürk, Kılıç- Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2013).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini; 2018-2019 eğitim-öğretim yılı içerisinde Denizli ili merkez ilçelerindeki (Pamukkale ve Merkezefendi) devlet ortaokullarında (78 okul) öğrenim gören sekizinci sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise; çalışma evrenine bağlı olarak iki aşamalı küme örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. İki aşamalı küme örnekleme yönteminde öncelikle bireylerin yer aldığı kümeler; basit, tesadüfi, sistematik veya tabakalı örnekleme yöntemiyle seçilir. Daha sonra örneklem içinde yer alan kümeler içerisinde belirli sayıda birey; basit, tesadüfi, sistematik veya tabakalı örnekleme yöntemiyle tekrar seçilir (Karasar, 2009).

Tüm bu açıklamalara bağlı olarak, öncelikle Denizli ili merkez ilçelerindeki dokuz devlet ortaokulu birer küme oluşturacak şekilde seçilmiştir. Daha sonra seçilen bu dokuz devlet ortaokulunun sosyo-ekonomik çevreleri; düşük, orta ve yüksek olarak kümelendirilmiştir. Bu kümeler, tesadüfi olarak seçilen üçer okuldan oluşmuştur. Araştırmada kullanılan ölçme araçlarıyla, örnekleme alınan okullardaki 911 sekizinci sınıf öğrencisinden veri toplanmış ve bunlardan ölçme araçlarını uygun şekilde doldurmayan 86 öğrenci elenerek geriye kalan 825 öğrencinin verisi değerlendirmeye alınmıştır. Sonuç olarak örnekleme, toplam 825 sekizinci sınıf öğrencisi temsil etmiştir. Araştırmanın evren ve örneklemeyle ilgili olarak sekizinci sınıf öğrencilerinin seçilme nedeni; bilinçli tüketicilik ve çevreye yönelik tutum konularının çoğunlukla Sosyal Bilgiler dersi kapsamında yer alması ve buna bağlı olarak, sekizinci sınıfta öğrenim gören bir bireyin bu konularda belirli bir düzeyde tutum geliştirmesinin oluşturduğu beklentidir. Tablo 3.1’de araştırmaya katılan öğrencilerin kişisel bilgiler verilmiştir. Etik açıdan uygun olmayacağı düşünüldüğünden araştırma yapılan okulların isimleri yerine harfler verilmiştir.

Tablo 1. Öğrencilere yönelik kişisel bilgiler

Değişkenler	Alt Kategoriler	Sayı (f)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kız	394	47.8
	Erkek	431	52.2
Okulların Sosyo-ekonomik Çevresi	Yüksek	271	32.8
	Orta	307	37.2
	Alt	247	29.9
Harçlık Biriktirme	Evet	560	67.9
	Hayır	265	32.1
TV İzleme Süresi	İzlemiyor	152	18.4
	0-30 dk	106	12.8
	31-60 dk	220	26.7
Not Ortalamaları	0-44	7	0.8
	45-54	12	1.5
	55-69	122	14.8
	70-84	218	26.4
	85-100	466	56.5

Çalışmanın Süreci

Araştırmanın uygulama kısmı için öğrencilere dağıtılan veri toplama araçları, 2018-2019 eğitim-öğretim yılının birinci yarısında Aralık ayında, ders saatleri içerisinde ve öğretmen gözetiminde araştırmacının kendisi tarafından uygulanmıştır. Veri toplama araçları sınıfa dağıtılıp gerekli açıklamalar yapıldıktan sonra, öğrencilerden ölçükleri dikkatlice okuyup,

bireysel olarak uygun gördükleri seçenekleri işaretlemeleri istenmiştir. Ölçeklerin öğrenciler tarafından ortalama doldurulma süresinin 15-20 dakika aralığında olduğu tespit edilmiştir. Yanıtlanan ölçekler araştırmacı tarafından toplanmış ve uygulama yapılan her okul için ayrı ayrı numaralandırılarak dosyalanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada; Kişisel Bilgi Formu, Bilinçli Tüketici Düzeyi Ölçeği ve Çevresel Tutum Ölçeği olmak üzere toplamda üç bölümden oluşan bir ölçek kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmaya katılan öğrencilerin; cinsiyetleri, anne ve babanın eğitim durumu, düzenli harçlık alma, harçlıklarını biriktirme, akademik başarıları için gerekli olan not ortalamaları, gün içinde ne kadar televizyon izledikleri ve sosyal medya kullanım durumları ile ilgili sorulara yer verilmiştir.

Bilinçli Tüketici Düzeyi Ölçeği: Ölçek, Sağlam (2010a) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, 19 madde ve üç alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin üç alt boyutu; tüketici sorumluluğu bilinci, kalite bilinci ve bütçe fiyat bilinci şeklindedir. Dörtlü likert tipi olan ölçekte, ölçek derecelemesi; hiçbir zaman (1), ara sıra (2), çoğu zaman (3) ve her zaman (4) şeklinde puanlandırılmıştır. Olumsuz ifadeler içeren maddelere (7. ve 18.) verilen puanlar hesaplama yapılırken tersine çevrilmiştir. Ölçeğin, genel iç tutarlılık katsayısı (Cronbach's Alpha) hesaplanmış ve 0.77 olduğu tespit edilmiştir. Ölçeğin güvenirlik katsayısı ise 0.73 olarak bulunmuştur.

Çevresel Tutum Ölçeği: Özdemir-Özden (2011) tarafından geliştirilen ölçeğin; 29 maddesi ve üç alt boyutu vardır. Ölçeğin alt boyutları; çevresel sorumluluk, çevresel duyarsızlık ve çevresel farkındalık boyutlarından oluşmaktadır. Ölçekte, beşli likert tipi dereceleme kullanılmıştır. Bu dereceleme "kesinlikle katılıyorum" (5), "katılıyorum" (4), kararsızım (3), "katılmıyorum" (2) ve "kesinlikle katılmıyorum" (1) şeklinde puanlandırılmıştır. Olumsuz ifadeler içeren maddelere (3, 4, 8, 13, 15, 16, 19, 20, 23, 25, 26 ve 29. maddeler) verilen puanlar hesaplama yapılırken tersine çevrilmiştir. Ölçeğin bütünü ve alt faktörlerinin Cronbach's Alpha iç tutarlılık katsayıları incelenmiştir. Cronbach's Alpha katsayıları alt boyutlar için 0.83-0.84 arasında değişirken, ölçeğin bütünü için ise 0.91 olarak bulunmuştur. Ayrıca ölçeğin, güvenirlik katsayısı 0.87 olarak tespit edilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında toplanan veriler, SPSS 23 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmada, parametrik testlerin uygulanabilmesi adına gerekli şartlar test edilmiştir. Parametrik testlerin kullanılması için, verilerin normal dağılması ve varyansların homojen olması gerekmektedir. Normal dağılımı test ederken, Bu amaçla her bir bağımsız değişkene göre verilerin normal dağılımı için; Histogram, Varyans Katsayısı, Skewness/Kurtosis, Detrended Grafiği, Kolmogorov-Smirnova ve Shapiro-Wilk testleri işe koşulmuş ve verilerin normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Verilerin normal dağılım gösterdiğine karar verildikten sonra araştırmada parametrik testlerden; ikili değişken karşılaştırmalarında bağımsız örneklem t-testi, ikiden fazla değişken içeren grupları karşılaştırmada Tek Faktörlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) ve değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesinde ise Basit Doğrusal Regresyon Analizi kullanılmıştır. Tek Faktörlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) sonucunda istatistiksel olarak bir fark saptandığında bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu

belirlemek amacıyla post-hoc analiz tekniklerinden yararlanılmıştır. Grup dağılım varyanslarının homojen olup olmadığını kontrol etmek için Levene's testine bakılmıştır. Grup dağılım varyanslarının homojen olduğu durumlarda Tukey HSD ve dağılımın homojen olmadığı durumlarda ise Tamhane testi analizlerinden yararlanılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçeklerin istatistiksel çözümlerinde anlamlılık düzeyi 0.05 olarak kabul edilmiştir.

Araştırmada kullanılan Bilinçli Tüketici Düzeyi Ölçeği ile toplanan verilerin analiz sonuçlarının değerlendirilmesinde kullanmak amacıyla araştırmacı tarafından ölçeğin puan aralıkları hesaplanmıştır. Ölçeğin puan aralıkları Tablo 3.3'te sunulmuştur.

Tablo 2. *Bilinçli tüketici düzeyi ölçeği puan aralıkları istatistiğinin sonucu*

Seçenek	Seçenek Puanı	Seçenek Puan Aralığı
Hiçbir Zaman	1	19 - 33.25
Ara Sıra	2	33.26 - 47.50
Çoğu Zaman	3	47.51 - 61.75
Her Zaman	4	61.76 - 76.00

Araştırmada kullanılan ikinci ölçek olan Çevresel Tutum Ölçeği ile elde edilen verilerin analiz sonuçlarının değerlendirilmesinde kullanmak için araştırmacı tarafından ölçeğin puan aralıkları hesaplanmıştır. Ölçeğin puan aralıkları Tablo 3.4'te verilmiştir.

Tablo 3. *Çevresel tutum ölçeği puan aralıkları istatistiğinin sonucu*

Seçenek	Puanlar	Puan Aralıkları
Kesinlikle Katılmıyorum	1	29 - 52.1
Katılmıyorum	2	52.2 - 75.4
Kararsızım	3	75.5 - 98.7
Katılıyorum	4	98.8 - 122.0
Kesinlikle Katılıyorum	5	122.1 - 145.0

Araştırmanın Etik İzinleri

Yapılan bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik Kurul İzin Bilgileri:

Etik değerlendirmeyi yapan kurul adı = Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu

Etik değerlendirme kararının tarihi= 17/07/2019

Etik değerlendirme belgesi sayı numarası= 30/4

Bulgular

Tablo 4'te sekizinci sınıf öğrencilerinin, Bilinçli Tüketici Düzeyi Ölçeği ile elde edilen bilinçli tüketici puanlarının ortalaması verilmiştir.

Tablo 4. *Sekizinci sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketici düzeyi ölçeğinden elde ettikleri puanların genel dağılımı*

N	Minimum puan	Maksimum puan	$\bar{x}$	SS
825	25	76	55.77	7.490

Araştırmacı tarafından Bilinçli Tüketici Düzeyi Ölçeğinin puan aralıkları hesaplanmıştır (Tablo 2.). Tablo 4'teki verilere göre, öğrencilerin ölçek genelinden elde ettikleri puanların aritmetik ortalaması 55.77'dir. Ölçeğin tamamına ilişkin puanların aritmetik ortalaması ($\bar{x}$ =55.77) 47.51-61.75 puan arasında yer aldığından öğrencilerin bilinçli tüketici düzeylerinin ölçek puan aralıklarının üçüncü düzeyine denk gelen "çoğu zaman" aralığında yer aldığı tespit edilmiştir. Tablo 5'te sekizinci sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketici düzeylerinin, harçlık biriktirme durumuna göre anlamlı bir fark gösterip göstermediği yer almıştır.

Tablo 5. Sekizinci sınıf öğrencilerinin düzenli harçlık biriktirme durumuna göre bilinçli tüketici düzeyi ölçeğinden elde ettikleri puanların t-testi sonuçları

Harçlık Biriktirme	N	$\bar{x}$	S	sd	t	p
Evet	560	57.67	6.711	823	11.40	0.000*
Hayır	265	51.75	7.473			
Toplam	825					

* $p < 0.05$

Tablo 5'teki analiz sonuçlarına bakıldığında, öğrencilerin harçlık biriktirmesine göre bilinçli tüketici düzeylerinin anlamlı bir fark gösterdiği belirlenmiştir [$t=11.40$, $p < 0.05$]. Bu bulguya göre, söz konusu fark harçlık biriktiren öğrenciler lehine çıkmıştır ($\bar{x}$ =57.67).

Tablo 6 ve 6.1'de sekizinci sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketici düzeylerinin, akademik başarılarına göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğine yer verilmiştir.

Tablo 6. Sekizinci sınıf öğrencilerinin akademik başarı durumuna göre bilinçli tüketici düzeyi ölçeğinden elde ettikleri puanların dağılımı

Not Ortalamaları	N	$\bar{x}$	SS
0-44	7	56.71	10.59
45-54	12	53.50	8.867
55-69	122	55.77	8.880
70-84	218	55.22	7.838
85-100	466	56.60	6.700
Toplam	825	55.77	7.490

Tablo 6.1. Sekizinci sınıf öğrencilerinin akademik başarı durumlarına göre bilinçli tüketici düzeyi ölçeğinden elde ettikleri puanların anova sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplararası	943.971	4	235.993	4.273	0.002*	85-100/55-69
Gruplarıçi	45291.544	820	55,234			
Toplam	46235.515	824				

* $p < 0.05$

Tablo 6.1'deki verilere göre, öğrencilerin bilinçli tüketici düzeylerinin akademik başarılarına göre anlamlı bir fark gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır [$F=4.273$, $p < 0.05$]. Anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerinden yararlanılmıştır.

Yapılan Levene's testi ile grup dağılım varyanslarının homojen olmadığı neticesine varılmıştır [$LF=0.000$, $p < 0.05$]. Bu durumda Tamhane çoklu karşılaştırma tekniğinden

yararlanılmıştır. Çıkan sonuca göre öğrencilerin bilinçli tüketicilik düzeyleri; not ortalaması 55-69 ile 85-100 olanlar arasında, not ortalaması 85-100 olanlar lehine anlamlı fark göstermiştir ($\bar{x}$ =56.60). Tablo 7 ve 7.1'de sekizinci sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketicilik düzeylerinin, televizyon izleme durumlarına göre anlamlı bir fark gösterip göstermediği yer almıştır.

Tablo 7. Sekizinci sınıf öğrencilerinin televizyon izleme durumlarına göre bilinçli tüketicilik düzeyi ölçeğinden elde ettikleri puanların dağılımı

Tv İzleme Süreleri	N	$\bar{x}$	SS
İzlemiyor	152	56.29	6.704
0-30 dk	106	57.67	6.507
31-60 dk	220	55.78	7.863
1.5 saat	95	56.15	6.979
2 saat	121	54.54	7.730
2 saat üzeri	131	54.47	8.257
Toplam	825	55.77	7.490

Tablo 7.1 Sekizinci sınıf öğrencilerinin televizyon izleme durumlarına göre bilinçli tüketicilik düzeyi ölçeğinden elde ettikleri puanların ANOVA sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplararası	844.496	5	168.899	3.047	0.010*	0-30 dk/ 2saat
Gruplarıçi	45391.019	819	54.422			0-30 dk / 2 saat üzeri
Toplam	46235.515	824				

* $p < 0.05$

Tablo 7.1'deki verilere göre, öğrencilerin bilinçli tüketicilik düzeylerinde televizyon izleme durumlarına göre anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur [$F=3.047$, $p < 0.05$]. Bulunan anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerinden yararlanılmıştır.

Yapılan Levene's testiyle grup dağılım varyansların homojen olduğu tespit edilmiştir [$LF=0.056$, $p > 0.05$]. Bunun sonucunda Tukey HSD tekniği ile farkın hangi gruplar arasında olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Analiz sonucunda öğrencilerin bilinçli tüketicilik düzeyleri; televizyon izleme süresi 0-30 dk. arasında olanlarla 2 saat olanlar ve televizyon izleme süresi 0-30 dk. arasında olanlarla 2 saat üzeri olanlar arasında, televizyon izleme süresi 0-30 dk. olanlar lehine anlamlı fark göstermiştir ($\bar{x}$ =57.67).

Tablo 8 ve 8.1'de sekizinci sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketicilik düzeylerinin, okulların bulunduğu sosyo-ekonomik çevreye göre anlamlı bir fark gösterip göstermeme durumu yer almıştır.

Tablo 8. Sekizinci sınıf öğrencilerinin okullarının bulunduğu sosyo-ekonomik çevreye göre bilinçli tüketicilik düzeyi ölçeğinden elde ettikleri puanların dağılımı

Okul	N	$\bar{x}$	SS
Üst	271	56.24	6.479
Orta	307	56.39	7.396
Alt	247	54.48	8.450
Toplam	825	55.77	7.490

Tablo 8.1 Sekizinci sınıf öğrencilerinin okullarının bulunduğu sosyo-ekonomik çevreye göre bilinçli tüketicilik düzeyi ölçeğinden elde ettikleri puanların ANOVA sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
-------------------	-----------------	----	--------------------	---	---	--------------

Gruplararası	589.861	2	294.931	5.311	0.005*	Orta/Alt
Gruplarıçi	45645.654	822	55,530			Orta/Üst
Toplam	46235,515	824				

* $p < 0.05$

Tablo 8.1'e göre, öğrencilerin okulların bulunduğu sosyo-ekonomik çevreye göre bilinçli tüketicilik düzeylerinin anlamlı bir fark gösterdiği belirlenmiştir [F=5.311, $p < 0.05$]. Belirlenen farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak için tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerinden yararlanılmıştır.

Yapılan Levene's testine göre grup dağılım varyanslarının homojen olmadığı belirlenmiştir [LF=0.000, $p < 0.05$]. Buna göre Tamhane çoklu karşılaştırma tekniği, analiz için tercih edilmiştir. Analiz sonucunda öğrencilerin bilinçli tüketicilik düzeyleri; okulların sosyo-ekonomik çevresi orta düzeyde olanla alt düzeyde olan ve okulların sosyo-ekonomik çevresi orta düzeyde olanla yüksek düzeyde olan arasında, sosyo-ekonomik çevresi orta düzeyde olan okullar lehine anlamlı fark göstermiştir ($\bar{x} = 56.39$).

Tablo 9'da sekizinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının düzeyine yer verilmiştir.

Tablo 9. Sekizinci sınıf öğrencilerinin çevresel tutum ölçeğinden elde ettikleri puanların genel dağılımı

N	Minimum puan	Maksimum puan	$\bar{x}$	SS
825	43	145	106.8	17.18

Araştırmacı tarafından Çevresel Tutum Ölçeğinin puan aralıkları hesaplanmıştır (Tablo 3.). Tablo 9'daki verilere göre, öğrencilerin ölçek genelinde elde edilen puanların aritmetik ortalaması 106.8 olarak bulunmuştur. Ölçeğin tamamına ilişkin puanların aritmetik ortalaması ($\bar{x} = 106.8$) 98.8-122.0 puanlar arasında olduğundan öğrencilerin çevresel tutum puanlarının ölçek puan aralıklarının dördüncü düzeyine denk gelen "katılıyorum" aralığında yer aldığı belirlenmiştir.

Tablo 10'da sekizinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının, harçlık biriktirme durumuna göre anlamlı bir fark gösterip göstermediği durumu yer almıştır.

Tablo 10. Sekizinci sınıf öğrencilerinin düzenli harçlık biriktirme durumlarına göre çevresel tutum ölçeğinden elde ettikleri puanların t-testi sonuçları

Harçlık Biriktirme	N	$\bar{x}$	S	sd	t	p
Evet	560	108.45	17.44	823	3.803	0.000*
Hayır	265	103.61	16.15			
Toplam	825					

* $p < 0.05$

Tablo 10'daki verilere göre, sekizinci sınıf öğrencilerinin harçlık biriktirmesine göre çevreye yönelik tutum puanlarında anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır [t=3.803, $p < 0.05$]. Sonuç olarak, oluşan anlamlı farkın harçlık biriktiren öğrenciler lehine olduğu belirlenmiştir ($\bar{x} = 108.45$).

Tablo 11 ve 11.1'de sekizinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının, akademik başarılarına göre anlamlı bir fark gösterip göstermedine yer verilmiştir.

Tablo 11. Sekizinci sınıf öğrencilerinin akademik başarı durumuna göre çevresel tutum ölçeğinden elde ettikleri puanların dağılımı

Not Ortalamaları	N	$\bar{x}$	SS
0-44	7	90.57	21.14
45-54	12	96.08	13.50
55-69	122	99.01	14.52
70-84	218	105.0	16.88
85-100	466	110.3	16.97
Toplam	825	106.8	17.18

Tablo 11.1 Sekizinci sınıf öğrencilerinin akademik başarı durumlarına göre çevresel tutum ölçeğinden elde ettikleri puanların ANOVA sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplararası	17140.727	4	4285.182	15.541	0,000*	85-100/45-54
Gruplarıçi	226105.923	820	275.739			85-100/55-69
Toplam	243246.650	824				85-100/70-84

* $p < 0.05$

Tablo 11.1'deki verilere göre sekizinci sınıf öğrencilerinin akademik başarılarına göre çevreye yönelik tutum puanlarında anlamlı bir fark bulunmuştur [F=15.54, $p < 0.05$]. Anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerinden yararlanılmıştır.

Yapılan Levene's testi ile grup dağılımları varyanslarının homojen olduğu saptanmıştır [LF=0.008, $p > 0.05$]. Bunun üzerine Tukey HSD çoklu karşılaştırma tekniğinden yararlanılmıştır. Analiz neticesinde öğrencilerin çevreye yönelik tutum puanları; not ortalaması 85-100 arasında olanlarla 0-44 arasında olan, not ortalaması 85-100 arasında olanlarla 45-54 arasında olan, not ortalaması 85-100 arasında olanlarla 55-69 arasında olan ve not ortalaması 85-100 arasında olanlarla 70-84 arasında olan gruplarda anlamlı farkın olduğu görülmüştür. Anlamlı fark, not ortalaması 85-100 olanlar lehine çıkmıştır ($\bar{x} = 110.3$).

Tablo 12 ve 12.1'de sekizinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının, televizyon izleme sürelerine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğine yer verilmiştir.

Tablo 12. Sekizinci sınıf öğrencilerinin televizyon izleme durumlarına göre çevresel tutum ölçeğinden elde ettikleri puanların dağılımı

Tv İzleme Süreleri	N	$\bar{x}$	SS
İzlemiyor	152	108.3	17.07
0-30 dk	106	110.9	16.20
31-60 dk	220	105.8	17.16
1.5 saat	95	110.6	15.84
2 saat	121	102.5	17.61
2 saat üzeri	131	105.0	17.53
Toplam	825	106.8	17.18

Tablo 12.1. Sekizinci sınıf öğrencilerinin televizyon izleme durumlarına göre çevresel tutum ölçeğinden elde ettikleri puanların ANOVA sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplararası	6312.654	5	1262.531	4.364	0.001*	0-30 dk/1.5 saat
Gruplarıçi	236933.996	819	289.297			0-30dk/2saat

Toplam	243246.650	824
--------	------------	-----

* $p < 0.05$

Tablo 12.1'deki verilere göre, sekizinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutum puanlarında televizyon izleme sürelerine göre anlamlı bir fark bulunmuştur [$F=4.364$ $p < 0.05$]. Bulunan anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerinden yararlanılmıştır.

Yapılan Levene's testi sonucunda grup dağılım varyanslarının homojenlik gösterdiği saptanmıştır [$LF=0.658$, $p > 0.05$]. Bunun üzerine Tukey HSD çoklu karşılaştırma tekniği analizinden yararlanılmıştır. Analiz sonucunda öğrencilerin çevreye yönelik tutum puanlarında; televizyon izleme süresi 0-30 dk. olanlarla 1.5 saat olanlar ve televizyon izleme süresi 0-30 dk. olanlarla 2 saat olanlar arasında, televizyon izleme süresi 0-30 dk. olanlar lehine anlamlı fark ortaya çıkmıştır ($\bar{x} = 110.9$).

Tablo 13 ve 13.1'de sekizinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının, okulların bulunduğu sosyo-ekonomik çevreye göre anlamlı bir fark gösterip göstermediği yer almıştır.

Tablo 13. Sekizinci sınıf öğrencilerinin okullarının bulunduğu sosyo-ekonomik çevreye göre çevresel tutum ölçeğinden elde ettikleri puanların dağılımı

Okul	N	$\bar{x}$	SS
Üst	271	108.5	16.99
Orta	307	108.7	16.12
Alt	247	102.7	18.00
Toplam	825	106.8	17.18

Tablo 13.1 Sekizinci sınıf öğrencilerinin okullarının bulunduğu sosyo-ekonomik çevreye göre çevresel tutum ölçeğinden elde ettikleri puanların ANOVA sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplararası	6007.805	2	3003.903	10.408	0.000*	Orta/Alt
Gruplarıçi	237238.845	822	288.612			Orta/Üst
Toplam	243246.650	824				

* $p < 0.05$

Tablo 13.1'deki analiz sonuçları, öğrencilerin çevreye yönelik tutum puanları okulların bulunduğu sosyo-ekonomik çevreye göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$F=10.40$, $p < 0.05$]. Anlamlı farkın hangi gruplar arasında oluştuğunu belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerinden yararlanılmıştır.

Yapılan Levene's testi ile grup dağılım varyanslarının homojen olduğu belirlenmiştir [$LF=0.108$, $p > 0.05$]. Bunun üzerinde Tukey HSD çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Analiz sonucunda öğrencilerin çevreye yönelik tutum puanları; sosyo-ekonomik çevresi orta düzeyde olan okullarla alt düzeyde olan ve sosyo-ekonomik çevresi orta düzeyde olan okullarla yüksek düzeyde olan okullar arasında, sosyo-ekonomik çevresi orta düzeyde olan okullar lehine anlamlı bir fark göstermiştir ($\bar{x} = 108.7$). Tablo 14.'te sekizinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının, bilinçli tüketicilik düzeylerini anlamlı şekilde yordama durumuna yer verilmiştir.

Öncelikle analizin yapılabilmesi için değişkenler arasında anlamlı ve doğrusal bir ilişki olmalıdır (Büyüköztürk, 2010). Bu bilgi doğrultusunda değişkenler arasındaki ilişki Pearson Korelasyon Analizi ile incelenmiştir.

Tablo 14. Bilinçli tüketicilik ve çevresel tutum puanları arasındaki pearson kolerasyon analizi sonucu

		Bilinçli tüketicilik	Çevresel tutum
Bilinçli tüketicilik	Pearson Korelasyon Katsayısı	1	0.354(**)
	Anlamlılık (çift yönlü)		0.000
	N	825	825
Çevresel tutum	Pearson Kolerasyon Katsayısı	0.354(**)	1
	Anlamlılık (çift yönlü)	0.000	
	N	825	825

* $p < 0.05$

Yapılan Pearson Korelasyon Analizi (Tablo 14.) sonucunda, bilinçli tüketicilik düzeyi puanları ile çevreye yönelik tutum puanları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Doğrusallık ilişkisi ise Scatterplot grafiği incelenerek değerlendirilmiş ve doğrusal bir ilişki olduğu görülmüştür. Regresyon analizi için gerekli olan varsayımların karşılanması sonucunda, “Sekizinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları, bilinçli tüketicilik düzeylerini anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?” sorusu basit doğrusal regresyon tekniği ile analiz edilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 14.1’te sunulmuştur.

Tablo 14.1 Sekizinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının bilinçli tüketicilik düzeylerini yordama durumu gösteren basit doğrusal regresyon analizi sonucu

Açıklayıcı değişken	B	Standart hata	β	R	R ²	F	t	p
Çevreye yönelik tutum	0.154	0.014	0.354	0.354	0.124	117,614	10.845	0.000*

* $p < 0.05$

Yapılan analize göre, çevreye yönelik tutumun bilinçli tüketicilik düzeylerinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu görülmektedir [$R=0.354$, $R^2=0.124$, $F=(1,823)=117.614$, $p < 0.05$]. Bilinçli tüketicilik düzeylerinin toplam varyansının %12’sinin çevresel tutum ile açıklandığı sonucuna varılmıştır. Bilinçli tüketicilik eğilim ve davranışlarını yordayabilecek birçok faktör olması muhtemeldir. Bu faktörlerin arasında çevresel tutumun %12 gibi bir etkiye sahip olması çevresel tutumun bilinçli tüketicilik üzerindeki görece önemli etkisini ortaya koymaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırma ile sekizinci sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketicilik düzeyi ve çevreye yönelik tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Bunun yanı sıra öğrencilerin; harçlık biriktirme, akademik başarı, televizyon izleme süresi ve okulların bulunduğu sosyo-ekonomik çevre değişkenlerine göre bilinçli tüketicilik düzeyleri ve çevreye yönelik tutumlarının anlamlı bir fark gösterip göstermediği araştırılmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin Bilinçli Tüketicilik Düzeyi Ölçeğinden aldıkları en düşük puan 25, en yüksek puan 76 olarak belirlenmiştir. Alınan puanların aritmetik ortalaması 55.77’dir. Bu değere göre sekizinci sınıf öğrencilerinin, bilinçli tüketicilik puanları çoğu zaman aralığında yer almıştır. Bu sonuç ölçeğin dördümlü derecelenmesinde üçüncü düzeye denk gelmektedir ve bu durum öğrencilerin çoğu zaman bilinçli tüketicilik davranışları sergilediklerinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Literatür taramasında da benzer sonuca ulaşan bir çalışmaya rastlanılmıştır. Polat ve Ünişen (2016) yaptıkları çalışmada, öğrencilerin bilinçli tüketici olma puanlarını 150 üzerinden 120.61 olarak bulmuş ve bu düzeyin çoğu zaman aralığında yer aldığını belirtmiştir. Bu araştırmadan da elde edilen sonuçlar,

sekizinci sınıf öğrencilerinin çoğu zaman düzeyinde bilinçli tüketicilik davranışları sergilediklerini ortaya koymakla birlikte, öğretim programlarında ve dolayısıyla okullarda bilinçli tüketiciliğe gereken önemin daha fazla verilmesiyle bu düzeyin daha yüksek seviyeye çıkarılması beklenebilir. Bunun için özellikle okullarda çocuklara küçük yaşlardan itibaren bilinçli tüketicilik eğitiminin verilmesinin önemli olduğu söylenebilir. Bu eğitimin, çocukların günlük yaşamlarını olumlu yönde etkileyeceği ve davranışlarına da yön vereceği düşünülmektedir (Kerka ve Bonner, 1992). Sert'in (2002) çalışmasında, araştırmada örneklem grubunda bulunan öğrencilerin %76.8'inin tüketici eğitimine ihtiyaç duyduğu ve bu eğitimin uygun derslerde bir ünite, televizyon yayınlarında ve ayrı bir ders olarak verilmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmada sekizinci sınıf öğrencilerinin, harçlık biriktirme durumuna göre bilinçli tüketicilik düzeylerinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Harçlık biriktiren öğrencilerin bilinçli tüketicilik düzeyleri daha yüksek çıkmıştır. İlgili araştırmalar incelendiğinde Uyanık'ın (2015) yaptığı araştırmada benzer bir sonuca ulaştığı görülmüştür. Bu araştırmaya göre, harçlıklarını biriktiren öğrencilerin para ile ilgili saha fazla sorumluluk üstlendiği ve buna bağlı olarak da para hakkında daha iyi bilgi sahibi olduğu ortaya konmuştur. Sert (2002) tez çalışmasında, örnekleme aldığı 600 öğrencinin %90.5'inin harçlıklarını biriktirdiğini tespit etmiştir. Ünay (2012) ise, tez çalışmasının bulgularında harçlıklarını biriktiren öğrencilerin tüketim konusunda daha bilinçli olduklarını saptamıştır. Horan (2005) yaptığı çalışmada, çocukların para biriktirerek sabretmeyi, disiplini ve para yönetim becerilerini daha iyi öğreneceğini belirtmiştir. Çocukların biriken harçlıklarıyla alışveriş yapmasının, tüketim davranışını somut olarak yaşatacağını ve çocukların tüketim davranışında kendine ait sınırlar çizmesine yardımcı olacağı söylenebilir. Para biriktirme davranışı, genel anlamda bilinçli tüketiciliğin en iyi göstergelerinden biridir denilebilir. Bilinçli bir tüketici, ihtiyacı olan şeylere para harcaması durumunda parasını ve nefsinin kontrol edebildiği için kolaylıkla para biriktirme davranışı gösterebilir.

Araştırmada sekizinci sınıf öğrencilerinin, akademik başarı değişkenine göre bilinçli tüketicilik düzeylerinde anlamlı bir fark saptanmıştır. Akademik başarı yüksek olan (85-100) öğrencilerin bilinçli tüketicilik düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Bu duruma benzer bir sonuca Polat ve Ünişen (2016) de ulaşmıştır. Akademik başarının yüksek olması, bilinçli tüketicilik düzeyini anlamlı yönde etkilemesi açısından beklenen bir sonuçtur denilebilir. Akademik başarı yüksek olan öğrencilerin, tüketicilik konusunda okulda edindiği bilgileri gündelik hayatında sergileyeceği söylenebilir.

Araştırmada sekizinci sınıf öğrencilerinin, televizyon izleme süresi değişkenine göre bilinçli tüketicilik düzeylerinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Buna göre televizyon izleme süresi daha az olan öğrencilerin (0-30 dk.) bilinçli tüketicilik düzeyleri daha yüksektir denilebilir. Bilinçli tüketici olarak çocukların, enerji ve zaman tasarrufu açısından daha az televizyon izlemesi beklenilmektedir. Çocukların televizyon izlediği süre içerisinde de tüketicilik yönünden faydalı olabilecek yayınları izlemesi önemli olabilir. Kitle iletişim araçlarından olan televizyonun, çocuklarda tüketicilik kavramını özellikle reklamlarla kazandırdığı belirtilmiştir (Moschis, 1985). Gönüllü ve resmi kuruluşların hem çocukları hem de yetişkinleri düşünerek, televizyonda bilinçli tüketicilik ile ilgili programlara yer vermesi ve reklamları da buna göre düzenlemesi

önemli olabilir. Silkü'ye (2007) göre bilinçli tüketicilerin arttırılması konusunda televizyon yöneticilerine ve reklamcılara da büyük görev düşmektedir. Sert'in (2002) yaptığı tez çalışmasında rastladığı bir bulguya göre, örneklem grubunda bulunan 600 öğrenciden %41'inin televizyon yayınları ile tüketici eğitimi almak istediği ortaya çıkmıştır.

Araştırmada sekizinci sınıf öğrencilerinin, okulların bulunduğu sosyo-ekonomik çevreye göre bilinçli tüketicilik düzeylerinin anlamlı bir fark gösterdiği belirlenmiştir. Orta sosyo-ekonomik çevreye sahip okullarda öğrenim gören öğrencilerin, bilinçli tüketicilik düzeyleri daha yüksek çıkmıştır. Literatür taramasında başka araştırmaların da sonucu desteklediği görülmüştür. Uyanık (2015). Yaptığı tez çalışmasında, orta sosyo-ekonomik çevredeki okullarda öğrenim gören öğrencilerin alt sosyo-ekonomik çevredeki okullarda öğrenim gören öğrencilere göre daha bilinçli olduklarını belirtmiştir. Yapılan bu araştırmada da elde edilen bulgunun nedeni olarak, genellikle orta sosyo-ekonomik düzeyde bulunan okulların Denizli'nin şehir merkezinde olduğu görülmüştür. Bundan dolayı da bu çevredeki okullarda öğrenim gören öğrencilerin tüketim davranışı gösterebileceği daha fazla işletmenin olduğu söylenebilir. Ancak Altıok'un (2010) yaptığı çalışmada, okulların sosyo-ekonomik çevresinin bilinçli tüketici davranışlarını etkilemediğini belirtilmiştir. Akyüz (2009) ise, alt sosyo-ekonomik düzeye sahip olan okuldaki öğrencilerin bilinçli tüketicilik düzeylerinin daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Üst sosyo-ekonomik çevreye sahip olan okulların avantajlarının diğer okullara göre daha iyi olduğu düşünülürse bilinçli tüketicilik düzeylerinin de yüksek olması beklenen bir durumdur denilebilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin Çevresel Tutum Ölçeğinden aldıkları en düşük puan 43, en yüksek puan 145 olmuştur. Alınan puanların aritmetik ortalaması 102'dir. Buna göre, sekizinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutum puanları katılıyorum aralığındadır. Bu aralık kullanılan ölçeğin beşli derecelemesinde dördüncü düzeye denk geldiği saptanmıştır ve öğrencilerin çevre ile ilgili uygulamalara katıldıkları söylenebilir. Yapılan başka araştırmalara da bakıldığında bu sonucu destekleyen bulgular olduğu görülmüştür. Buna göre Aslan ve diğerleri., (2008) yaptıkları çalışmada sekizinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutum puanını 80.90 olarak bulmuştur ve bu puan kullanılan beşli likert tipi ölçeğin dördüncü düzeyinde yer almıştır. Aydın ve Çepni (2012) ile Kahyaoğlu ve Özgen (2011) ise, araştırmalarının sonucunda öğrencilerin çevreye yönelik tutum puanlarını olumlu olarak değerlendirmiştir. Sönmez ve Yerlikaya (2017) yaptıkları çalışmada öğrencilerin çevresel tutum puanını 93.91 olarak bulmuş ve bu puan araştırmada kullanılan beşli likert tipi ölçeğin dördüncü aralığında yer aldığından öğrencilerin genel olarak çevre tutumlarının iyi düzeyde olduğu belirtilmiştir. Tüm bu araştırma sonuçları değerlendirildiğinde, eğitim programlarında çevreye yönelik konuların ağırlığının arttırılması ve okullarda çevreye yönelik etkinliklere yer verilmesi ayrıca gönüllü ve resmi kuruluşlarla birlikte çalışılması ile çevreye yönelik tutum puanlarının daha yüksek düzeye çıkarılması gerekebilir. Gökçe ve diğerleri., (2007) yaptıkları çalışma sonucunda, bireylerin erken yaşlardan itibaren çevreye duyarlı bireyler olarak yetiştirilmesinin önemli olduğu ve çevreye yönelik tutumların ne kadar olumlu olursa çevre sorunlarının da o ölçüde azalacağını belirtmiştir. Okullarda verilen çevre eğitiminin bireylere çevre konusunda tartışma yeteneği kazandıracağı da düşünülmektedir (Akkurt, 2007). Pooley ve O'Connor (2000) çalışmalarında,

eğitmcilerin değişen çevre tutumları, duygu ve inançlarıyla daha fazla ilgilenmelerinin gelecek için önemli olduğunu belirtmiştir.

Araştırmada sekizinci sınıf öğrencilerinin, harçlık biriktirmelerine göre çevreye yönelik tutum puanlarında anlamlı bir fark bulunmuştur. Sonuç olarak harçlık biriktiren öğrencilerin çevreye yönelik tutum puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Yapılan incelemelerde harçlık biriktirme değişkeninin, çevreye yönelik tutumları değiştirmesiyle ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır. Yapılan bu araştırma için de harçlıklarını biriktiren öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarında fark olmasının nedeni, öğrencilerin biriktirdiği harçlıklarla tüketim yaparken çevreci ürünleri tercih edebilecekleri ve çevreci düşünecekleri belirtilebilir.

Araştırmada sekizinci sınıf öğrencilerinin, akademik başarı değişkenine göre çevreye yönelik tutum puanlarında anlamlı olarak bir fark görülmüştür. Bu durumda akademik başarısı yüksek olan (85-100) öğrencilerin, çevreye yönelik tutumlarının diğer öğrencilere göre daha yüksek olduğu söylenebilir. Farklı çalışmalar incelendiğinde bu sonucu destekleyen bir araştırmaya rastlanılmıştır (Gökçe ve diğerleri., 2007). Buna göre, akademik başarısı yüksek olan öğrencilerin çevreye yönelik daha olumlu tutumlara sahip olduğu ve dolayısıyla duyuşsal özelliklerle başarı arasında bir ilişki olduğu söylenebilir.

Araştırmada sekizinci sınıf öğrencilerinin, televizyon izleme süresi değişkenine göre çevreye yönelik tutum puanlarında anlamlı bir fark bulunmuştur. Buna göre daha az televizyon izleyen öğrencilerin (0-30 dk) çevreye yönelik tutum puanlarının daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Buna göre televizyon izleme süresinin az olması, enerji tasarrufu açısından önemli olduğu ve bu durumun da çevreyi dolaylı da olsa etkilediği söylenebilir. Kısa da olsa televizyon izleme süresi içerisinde çocukların çevreye yönelik programları izlemesi çevreye yönelik tutumlarında olumlu bir etki yaratabilir. Asmaz (1990) yaptığı bir çalışmada, çevre eğitimi ile ilgili gönüllü ve resmi kuruluşların hazırladıkları belgesel ve ekolojik içerikli televizyon programlarının çocukların çevre tutumlarında olumlu etkiye sahip olacağını belirtmiştir.

Araştırmada sekizinci sınıf öğrencilerinin, okulların bulunduğu sosyo-ekonomik çevre değişkenine göre çevreye yönelik tutum puanlarında anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Orta sosyo-ekonomik düzeye sahip okullardaki öğrencilerin çevresel tutum puanları diğerlerine göre daha yüksek çıkmıştır. Yapılan farklı çalışmalar incelendiğinde, Uzun (2007) üst sosyo-ekonomik düzeye sahip okullardaki öğrencilerin çevreye yönelik tutum puanlarının daha yüksek olduğu sonucuna varmıştır. Sadık ve Sarı (2010) yaptığı araştırmada, öğrencilerin çevreye yönelik tutumunda okulun bulunduğu sosyo-ekonomik çevrenin önemine vurgu yapmıştır. Buna göre, okulun teknik olanakları, yerleşkesi ve çevre meselelerine ne kadar önem verdiğinin çevreye yönelik tutumları olumlu veya olumsuz yönde etkileyebileceğini vurgulamıştır. Dolayısıyla üst sosyo-ekonomik çevreye sahip okullardaki öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının yüksek olması beklenebilir. Yapılan bu araştırma için elde edilen bulgunun nedeni, Denizli'de araştırma kapsamına alınan orta düzeydeki sosyo-ekonomik çevreye sahip olan okulların diğerlerine göre daha merkezi bir konumda olması ve dolayısıyla çevredeki olanakların daha iyi olması olabilir.

Araştırmanın son alt probleminde, bilinçli tüketicilik düzeylerine yönelik toplam varyansın %12'sinin çevresel tutum ile açıklandığı sonucuna varılmıştır. Sonuçta, çevreye

yönelik tutumların bilinçli tüketiciliği yordadığı ortaya çıkmıştır. Ancak çevreye yönelik tutumların bilinçli tüketiciliği yordama oranının daha da yüksek olması için eğitim programlarında ve okullarda gerekli düzenlemelerin, güncelleştirmelerin yapılmasının önemli olacağı belirtilebilir. Kamuriddin ve Mokhlis (2003) tarafından yapılan çalışmada, okullarda verilecek olan çevre eğitiminin tüketicileri olumlu yönde etkileyeceğini savunulmuştur.

Genel olarak bakıldığında, araştırmada kullanılan Bilinçli Tüketicilik Düzeyi Ölçeği ve Çevresel Tutum Ölçeğinden elde edilen bulgulara göre her iki ölçekte de; harçlık biriktirme, akademik başarı, televizyon izleme süresi ve okulların bulunduğu sosyo- ekonomik çevre değişkenlerinde anlamlı farklara rastlanılmıştır. Anlamlı farklar her iki ölçek için de aynı gruplarda oluşmuştur. Bu sonuç da oldukça dikkat çekicidir ve bunun nedeni araştırma için seçilen ölçeklerin yapısından kaynaklanma ihtimali olabilir. Ayrıca bilinçli tüketiciliğin %12'sinin çevresel tutum ile açıklandığı sonucuna varılmıştır. Bilinçli tüketiciliği etkileyen diğer etmenlerin de var olduğu düşünüldüğünde %12 oranında çevresel tutum ile açıklanması oldukça önemlidir denilebilir.

Öneriler

1- Öğretim programları çevreye yönelik tutum geliştirme odağında geliştirilmelidir, çünkü tutum bilinçli tüketicilik davranışlarını yordayan bir faktör olarak ortaya çıkmıştır.

2- Araştırmaya katılan öğrencilerin, çoğu zaman bilinçli tüketicilik davranışları sergiledikleri belirlenmiştir. Öğretim programlarında ve dolayısıyla okullarda, bilinçli tüketiciliğe gereken önemin daha fazla verilmesiyle bu düzeyin daha yüksek seviyeye çıkarılabilir.

3- Bilinçli tüketicilik ve çevre konuları ile ilgili olarak okul içinde ve dışında farklı yaşantılar oluşturacak etkinlikler okullarda yaygınlaştırılabilir (doğa deneyimi yaklaşımı, manzara yoluyla öğrenme, ekolojik öğrenme, yeşil sınıf vb.).

4- Tüketim ve çevre konuları, dinamik konular olduğu için ders kitaplarında bu konulara ait bilgilerin güncellemesi ve içeriklerin zenginleştirilmesi gerekebilir.

5- Yapılan bu çalışmada bilinçli tüketicilik ve çevreye yönelik tutum arasındaki ilişki incelenmiştir. Bundan sonra yapılacak farklı çalışmalarda bilinçli tüketicilik ile çevresel bilgi, çevresel davranış gibi farklı boyutlar arasındaki ilişki incelenebilir.

6- Bu araştırmada nicel bir yaklaşım izlenmiştir. Bundan sonra yapılacak başka çalışmalarda nitel veya karma desenli bir çalışma yapılabilir.

7- Araştırma; Denizli ili içerisinde, seçilen devlet ortaokullarında, sekizinci sınıf öğrencileri üzerinde yapılmıştır. İleride yapılacak başka çalışmalar farklı iller, farklı sınıf düzeyleri ve özel okulların da katılacağı bir şekilde yapılabilir.

8- Bu araştırmada veri toplama aracı olarak, Sağlam (2010a) tarafından geliştirilen Bilinçli Tüketicilik Düzeyi Ölçeği ve Özdemir-Özden'in (2011) geliştirdiği Çevresel Tutum Ölçeğinden yararlanılmıştır. Bundan sonra yapılacak başka araştırmalarda bilinçli tüketicilik ve çevre konularını içeren farklı ölçekler kullanılabilir veya bu konulara yönelik ölçekler geliştirilebilir.

Kaynakça

- 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun. (2013). Erişim adresi <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/11/20131128-1.htm> .01.02.2019
- Akkurt, M. D. (2007). *Aktif öğrenme tekniklerinin lise 1. sınıf öğrencilerinin ekoloji ve çevre kirliliği konusunu öğrenme başarılarına ve çevreye öncelik tutumlarına etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akyüz, Z. (2009). *İlköğretim çağındaki öğrencilerin tüketim davranışları ve tüketicilik bilinç düzeyi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Alimcan, D. (2018). *Ortaokul öğrencilerinin bilinçli tüketicilik düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Amasya ili örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Amasya.
- Altıok, N. (2010). *İlköğretim programlarının bilinçli tüketici davranışlarını kazandırma düzeyine ilişkin bir araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Arıkan, R. ve Odabaşı, Y. (1992). *Tüketici davranışı ve tüketicilik bilinci*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Aslan, O., Uluçınar-Sağır, Ş. ve Cansaran A. (2008). İlköğretim öğrencilerinin çevre bilgisi ve çevre tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi, *Elementary Online*, 7(2), 496-511.
- Asmaz, H. (1990). *Çevre eğitiminin önemi*. 1. Uluslararası Ekoloji ve Çevre Sorunları Sempozyumu, 1-2 Kasım, Ankara.
- Atasoy, E. ve Ertürk, H. (2008). İlköğretim öğrencilerinin çevresel tutum ve çevre bilgisi üzerine bir alan araştırması. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 105-122.
- Aydın, F. ve Çepni, O. (2012). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi (Karabük ili örneği). *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 189-207.
- Balcı-Çetin, E. (2012). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının belirlenmesi. *GEFAD/GUJGEF*, 32(2), 395-407.
- Beldağ, A. ve Nalçacı, A. (2011). İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin çevre tutumlarının belirlenmesi (Erzurum ili örneği). *Doğu Coğrafya Dergisi*, 17(28), 141-154.
- Bozkurt, O. ve Koray, Ö. (2002). İlköğretim öğrencilerinin çevre eğitiminde sera etkisi ile ilgili kavram yanılguları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 67-73.

- Bozyiğit, S. ve Karaca, Y. (2014). Çocukların tüketim hakkındaki aile iletişimleri ile materyalist eğilimleri ve demografik özellikleri arasındaki ilişki. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(27), 56-64.
- Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem A Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş, ve Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem A Akademi.
- Çelikbaş, A. (2015). *Sürdürülebilirliği temel alan çevre eğitiminin ortaokul öğrencilerinin çevresel davranışlarına ve sürdürülebilir çevre tutumlarına etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Değirmenci, M. (2013). İlköğretim öğrencilerinin çevreye karşı tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi (Kayseri ili örneği). *Middle Eastern & African Journal Educational Research*, 3, 59-68.
- Ersoy, A. F. ve Sariabdulloğlu, A. (2008). *Türk ailesinde çocuk ve tüketim*. Türk Halkları Edebiyatı II: Uluslararası Çocuk Edebiyatı Kongresi, 13-15 Kasım, Kafkas Üniversitesi, Azerbaycan.
- Ersoy, S. ve Nazik, M. H. (2006). Ergenlerde tüketicilik bilinç düzeyi üzerine bir inceleme. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 313-328.
- Erten, S. (2005). Okul öncesi öğretmen adaylarında çevre dostu davranışları araştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 91-100.
- Gök, E. ve Afyon, A. (2015). İlköğretim öğrencilerinin çevre bilgisi ve çevresel tutumları üzerine bir alan araştırması. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 12, 77-93.
- Gökçe, N., Kaya, E., Aktay, S. ve Özden, M. (2007). İlköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları. *İlköğretim Online Dergi*, 6(3), 452- 468.
- Hekimci, F. (2003). Tüketici, kalite, verimlilik ve yurttaş mutluluğu. *Türkiye Makine Mühendisleri Odası 3. Kalite Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 72-79.
- Horan, C. (2005). Money management starts with allowance. Retrieved from <http://www.kidsmoney.org//allart.htm>. on the 12.11.2018.
- Kahyaoğlu, M. ve Özgen, N. (2011). Kırsal kesimde yaşayan ilköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi ve çevre sorunlarına yönelik görüşleri. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(40), 102-115.
- Kamuriddin, A. R. & Mokhlis, S. (2003). Consumer socialization: Social structural factors and decision-making styles: A case study of adolescent in Malaysia. *International Journal of Consumer Studies*, 27(2), 147.

- Karaman Kepenekçi, Y. ve Ökdem, M. (2013). İlköğretim hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarında tüketici hakları. *Elementary Education Online*, 12(3), 674-686.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karsu, S. (2013). *Tüketim bilinci ve bilinçli tüketici*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Kerka, S. & Bonner, P. (1992). Consumer education for the elementary school trends and issues alerts. *Office of Educational Research and Improvement, Washington D.C.*, 3-4.
- Koruoğlu, N. (2013). *Ortaöğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının bazı demografik değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir.
- Kozinets, V. R. & Handelman, M. J. (2004). Adversaries of consumption: Consumer movements, activism and ideology. *Journal of Consumer Research*, 31(3), 691-704.
- Malbeleşli, F. (2011). *Drama yönteminin Sosyal Bilgiler dersi başarısına ve bilinçli tüketicilik düzeyine etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Martin, A. & Olivia C. J. (2001). Teaching children about Money: Applications of social learning and cognitive learning developmental theories. *Journal of Family and Consumer Sciences*, 93(2), 26-29.
- Moschis, G. P. (2005). The role of family communication in consumer socialization of children and adolescents. *Journal of Consumer Research*, 11(3), 898-913.
- Nazik, M. H. ve Bayazıt, A. (2004). İlköğretimlerde tüketici ve aile bilimleri eğitiminin önemi. 12. *Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayını*, 2815-2828.
- Özbölük, T. (2010). *Pazarlamada bilinçli tüketim ve tüketicilerin bilinçli tüketime ilişkin tutumlarının belirlenmesine yönelik bir araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Özdemir-Özden, D. (2011). *İlköğretim okullarında çevresel vatandaşlık eğitimi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özkaya, O. (2013). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin tüketici eğitim konusundaki bilgi ve tutumlarının incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Peer, S., Goldman, D. & Yawetz, B. (2007). Environmental literacy in teacher training: Attitudes, knowledge and environmental behavior of beginning students. *Journal of Environmental Education*, 39(1), 45-59.

- Pınarcı, G. G. (2007). *İlköğretim öğrencilerine farklı yöntemlerle verilen tüketici eğitiminin etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Piaget, J. (2004). *Çocukta zihinsel gelişim* (Çev. H. Portakal). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Polat, H. ve Ünişen, A. (2016). Ebeveyn görüşlerine göre hayat bilgisi eğitimini almış çocuklarının bilinçli tüketici olma durumları. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 12(3), 670-694.
- Pooley, J. A. & O'Connor, M. (2000). Environmental education and attitudes: Emotions and beliefs are what is needed. *Environment and Behavior*, 32(5) 711.
- Sadık, F. ve Sarı, M. (2010). Students teachers attitudes towards environmental problems and their level of environmental knowledge. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(39), 129-141.
- Sağlam, İ. H. (2010a). Bilinçli tüketicilik düzeyi ölçeği çalışması. *International Journal of Human Sciences*, 7(1), 1190-1200.
- Sağlam, İ. H. (2010b). İlköğretim öğrencilerinin bilinçli tüketicilik düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamalarda Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(4), 2531-2568.
- Sert, P. (2002). İlköğretim öğrencilerinin tüketici davranışları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Silkü, A. (2007). *Farklı kültürlerde çocukların tüketime yönelmesinde televizyon ve televizyon reklamlarının etkisi*. 4. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi, 22-24 Ekim, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Sönmez, E. ve Yerlikaya, Z. (2017). Ortaokul öğrencilerinin çevresel bilgi düzeyleri ve çevreye yönelik tutumları üzerine bir alan araştırması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(3), 1239- 1249.
- Surlu, B. (2003). Tüketici ve bilinçli alışveriş. *Standard Dergisi*, 42(500), 86-91.
- Tanrıverdi, B. (2009). Sürdürülebilir çevre açısından ilköğretim programlarının değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 34(151), 89-104.
- Türküm, A. S. (1998). *Çağdaş toplumda çevre sorunları ve çevre bilinci: Çağdaş yaşam çağdaş insan*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı Yayını.
- Uyanık, C. (2015). *İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketicilik durumlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Uzun, N. (2007). *Orta öğretim öğrencilerinin çevreye yönelik bilgi ve tutumları üzerine bir çalışma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Uzun, N. ve Sağlam, N. (2006). Orta öğretimde öğrenciler için çevresel tutum ölçeği geliştirme ve geçerliliği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 240-250.
- Ünal, S. (2011). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin çevre bilgisi ve çevreyle ilgili tutumlarının incelenmesi: Dikili ilçesi örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir.
- Ünay, H. (2012). *İlköğretim öğrencilerine verilen tüketici eğitiminin gösterişçi tüketimi önlemedeki etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yaşaroğlu, C. ve Akdağ, M. (2013). İlköğretim birinci kademe (ilkokul) çevreye yönelik tutumlarının değerlendirilmesi. *Electronic Journal of Education Sciences*, 2(2), 50-65.
- Yücel-Özata, E., Özkan, M., Güngör N. S. ve Özer-Zeren, D. (2016). Ortaokul öğrencilerinin çevresel tutumlarının davranış, duygu, düşünce ve eylemde bulunmaya isteklilik açısından değerlendirilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24, 2021-2040.
- Zengin, U. ve Kunt, H. (2013). Ortaokul öğrencilerinin ağaç ve çevreye yönelik tutumlarının incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(23), 155-165.